

IZVEDBA OTPORA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Suzana Marjanić
Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

PERFORMING THE RESISTANCE IN CROATIA

Suzana Marjanić
Institute of Ethnology and Folklore Research in Zagreb

In this paper, I will investigate Croatian performance art practices from the nineties (with the emphasis on performance art and actions), by way of following the correlation of art and social engagement by chronotope modus – with regards to the performance centers (e.g. Dubrovnik, Labin, Pazin, Pula, Rijeka, Split, Osijek, Varaždin, Zagreb). In short, in the correlation of performance art/action and social engagement new fronts and oases of consciousness will be examined .

Key words: performance art, Croatia, the nineties, activism

*„Umjetnost ne može promijeniti svijet,
ali može promijeniti ljude koji mogu mijenjati svijet.“*
Maxine Greene

U članku osvrnut ću se na izvedbene prakse u Hrvatskoj (u daljnjem tekstu: RH – Republika Hrvatska) od devedesetih, s naglaskom na umjetnost performansa i akcijama, gdje ću situaciju suodnosa umjetnosti i društvenoga angažmana (usp. Ilić 1998: 8 – 19) pratiti kronotopski – s obzirom na izvedbene centre (npr. Dubrovnik, Labin, Osijek, Pula, Rijeka, Split, Varaždin, Zagreb). Pritom podnaslov navedenoga izlaganja može biti konstativ političke teoretičarke Chantal Mouffe – dakle, izvedba otpora ili „Bila bi ozbiljna greška vjerovati da umjetnički aktivizam može sâm stati na kraj neoliberalnoj hegemoniji“ (Mouffe 2008: 226). Naime, Chantal Mouffe promovira umjetnički aktivizam, aktivističko-umjetničke prakse različitih oblika, npr. od urbanih *borbi* poput *Reclaim the Streets*, kampanje *Stop Advertising* i *Nike Ground – Rethinking Space* i pritom

navodi strategiju „korekcije identiteta“ skupine The Yes Men koja nastupa pod različitim identitetima – npr. kao predstavnici Svjetske trgovinske organizacije – promovirajući satiru na neoliberalnu ideologiju (Mouffe 2008: 226).

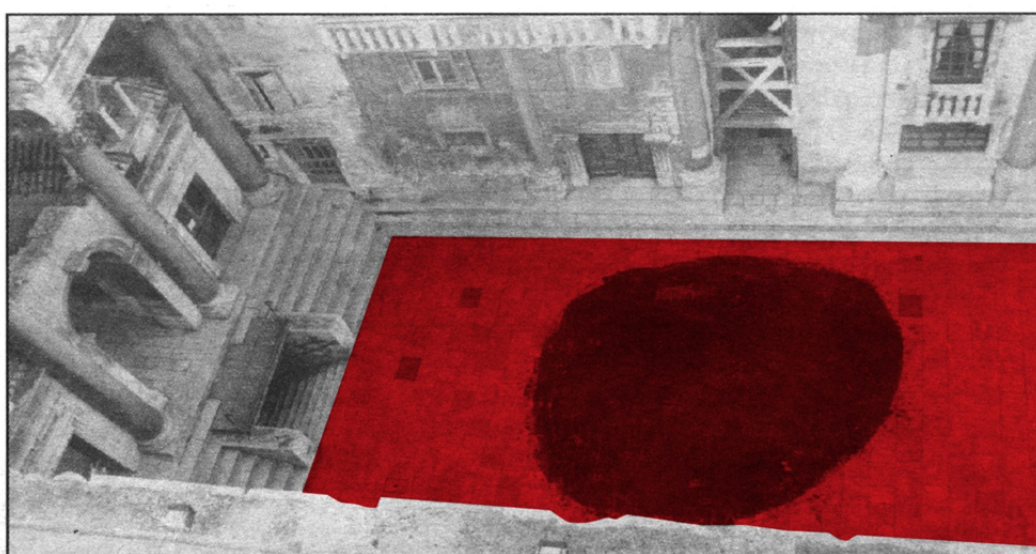
Navedene bi se izvedbene prakse mogle odrediti Milohničevim terminom *artivizam*; naime, s jedne strane, izvedbe protesta podsjećaju na agitpropovski i gerilski performans (Milohnić 2009: 28, 30), a s druge strane radi se i o umjetničkim akcijama koje proizvede učinak moralne panike. Naime, navedeni je neologizam spomenuti kulturolog kreirao prema pojmu *ar/ctivism* Marion Hamm. Ukratko pod *artivističkim praksama* radi se o alterglobalističkim i socijalnim kretanjima koja su za političko djelovanje preuzela modele protestnih i direktnih akcija, pri čemu su se približili, kako se to čini Milohniću, Benjaminovu konceptu estetizacije politike (Milohnić 2009: 143).

Devedesete ili „mrlja na duši svakoga pojedinca“

Krenut ću kronotopski od Splita, od akcije *Crni Peristil* koju je Igor Grubić izveo kao anonimnu, individualnu gerilsku akciju (10/11. siječnja 1998.), i to „U čast grupi Crveni Peristil 30 g. poslije. Peristil poput magičnog zrcala reflektira stanje društvene svijesti“. Dakle, trideset godina nakon gerilske akcije *Crveni Peristil* Igor Grubić nastavlja se na akciju-intervenciju *Crveni Peristil* (noć s 10. na 11. siječnja 1968.) „reciklažom“, urbanom intervencijom *Crni Peristil* koja je realizirana crnim i lako izbrisivim polikolorom ili aforističkim određenjem Željka Jermana – nakon *crvenoga mraka*-SKJ uslijedila je reakcija na *crni mrak*-HDZ (Jerman 2002: 36). Tako je 11. siječnja 1998. godine Peristil osvanuo, ili točnije rečeno – zamračio se velikim crnim krugom kao mimezom crnila onovremene političke strukture. A da cinizam bude upotpunjen, neko je vrijeme anonimni izvođač te crne hrvatske mrlje postao provodni i spektakularni anti-junak novinskih članaka i ugnjetavačkih medijskih sapunica, ali jednako tako i eliminiran, nasilno odstranjen, sanitarno stavljen s onu stranu zakona. Dakle, akcija se nakon samog čina preselila u medije, a autor se, da bi se zaštitio od pravnih sankcija, predstavlja kao glasnogovornik grupe Crni Peristil. Pritom, nakon nekoliko mjeseci duge i moramo ironijski pridodati vrlo teške istrage otkriven je tzv. počinitelj protiv kojega je bila i podignuta sramotna optužnica za delikt za koji je prema postojećem zakonu mogao biti kažnjen i do godinu dana zatvora. Istovremeno, ovaj je čin, srećom i pobjedom zdrave pameti usprkos, na 33. zagrebačkom salonu te iste godine nagrađen drugom nagradom; točnije, bila je nagrađena ne samo mrlja nego i njegova medijska recepcija –

fotografije i izresci iz novina. Da podsjetimo na niz tegobnih okolnosti. Na informativni razgovor u policiji (Odjel za zločin i terorizam) autor dolazi s odvjetnicima i odbija dati izjavu. Ukratko, Grubićeva individualna gerilska akcija bila je prva akcija i provokacija s podlogom građanske samoinicijative devedesetih.

I dok je *Crveni Peristil* (10/11. siječnja 1968.) aplicirao Maljevičev (crveni) suprematistički kvadrat, *Crni Peristil* (10/11. siječnja 1998.) aplicirao je Maljevičev (crni) krug s etičkim pozivom: „Mrlja na duši svakog pojedinca koji bi mogao doprinijeti da stvarnost bude drugačija a to ne čini¹“.

Nakon crvenog pravokutnika, crni krug: Peristil uzvraća udarac

Foto 1: Umjetnikova koloristička intervencija na novinsku fotografiju koja je spojila akciju *Crveni Peristil* (1968.) i *Crni Peristil* (1998.): „Nakon crvenog pravokutnika, crni krug: Peristil uzvraća udarac“

Grubićeva individualna gerilska akcija bila je prva akcija i provokacija s podlogom građanske samoinicijative devedesetih u RH.

¹ Više o kolektivnoj gerilskoj akciji *Crveni Peristil* i individualnoj gerilskoj akciji *Crni Peristil* usp. Marjanić 2014: splitsko poglavlje kao i sve monografije Igora Grubića.

Ovdje donosim fragmentaran presjek navedene scene, o čemu sam detaljnije pisala u knjizi *Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas* (2014), s time da ih u ovoj sekvenci uvodim u raster izvedbe protesta u RH od devedesetih, u okviru čega individualnu gerilsku akciju *Crni Peristil* (1998) postavljam na inicijalno mjesto kao prvu akciju i provokaciju s podlogom građanske samoinicijative devedesetih u RH.

Te iste godine nekoliko mjeseci nakon akcije *Crni Peristil*, koja je zasjenila i neke političke događaje, u organizaciji Igora Grubića i ATTACK!-a (Autonomna tvornica kulture) ostvarena je ulična manifestacija *Knjiga i društvo – 22%* (10. srpnja 1998., Zagreb, Cvjetni trg) kao zajednički istup-reakcija tridesetak umjetnika zbog nameta na knjige. U performansu *Bez naziva*, u sklopu navedene manifestacije, na Cvjetnom su trgu anonimni/zamaskirani izvođači (među kojima je i umjetnik-organizator) podijelili građanima velike crne točke (mete, ustrijeli) na papiru. Navedene crne točke na papiru korespondirale su s pitanjem o crnoj mrlji na individualnim dušama, dakle, pitanje u to doba o individualnoj krivnji koja se pretače u kolektivnu krivnju (usp. *Knjiga i društvo 22% 1998*, Marjanić 2014: 201). Odnosno, riječima Igora Grubića:

Tada je cijena knjige kod nas bila duplo veća u odnosu na Njemačku, Austriju i druge zemlje s većim standardom, a što je dodatno povećano s porezom na dodatnu vrijednost od 22 posto. Sve statistike su pokazivale rapidno padanje prodaje knjiga, a svima je jasno što se događa u društvu koje nema mogućnosti kulturnog uzdizanja. Smatrao sam nužnim da se reagira. U tome mi se pridružilo 35 renomiranih umjetnika različitih generacija. Zanimljiva je činjenica da su tek nakon naše akcije počeli intenzivnije reagirati izdavači i pisci, tako da je vršenjem društvenog pritiska PDV na knjigu nakon godinu dana ipak bio ukinut (Igor Grubić, prema Marjanić 2014: 959 – 960).

Labin ili izvedba undergrounda

Ukratko, o kolektivu Labin Art Express (L.A.E. – inicijatori: Dean Zahtila, pokojni Krešimir Farkaš, Graziano Kršić) s njegovim TransArtom – međunarodnim transdisciplinarnim umjetničkim festivalom i laboratorijem. Godine 1991. u bivšem labinskom rudniku Dean Zahtila zajedno s kiparom i pomorcem Krešimirom Farkašem i Grazianom Kršićem osniva kulturno-umjetničko društvo (od 1998. udruga) Labin Art Express čiji je predsjednik od osnivanja do danas nezavisna *underground kulturna* i umjetnička udruga. Nadalje, 12. rujna 1998.² L.A.E. u sklopu bivšeg industrijskog kompleksa labinskog rudnika otvara i Kulturni centar Lamparna (KuC) kao prvi nezavisni i međunarodni kulturni centar u RH, što je bio prvi korak u realizaciji njihova glavnoga projekta *Podzemni grad XXI*. kao prvoga futurističkoga podzemnoga grada na svijetu 150 – 160 m ispod površine Zemlje. Od 1993. do 1996. Dean Zahtila direktor je Radija L.A.E. – prve potpuno nezavisne radijske postaje u RH. Godine 1994. zajedno s

² Napominjem da je riječ o istoj godini kada Grubić izvodi akciju *Crni Peristil* i kada je organizirana manifestacija *Knjiga i društvo – 22%*.

Massimom Savićem i Krešimirom Farkašem osniva multimedijalnu grupu Metal Guru, jednu od frakcija Labin Art Expressa. Inicijator je i voditelj fundamentalnog L.A.E. projekta *Podzemni grad XXI Labin*. Koautor je svih videoradova, instalacija, performansa, akcija i svih drugih projekata Labin Art Expressa i Metal Gurua s kojima je izlagao i nastupao diljem Europe te sudjelovao na najvećim europskim kulturnim manifestacijama. Sve ostale detalje kronologijski je u svome uvodniku dokumentirao Viktor Zahtila. Ili još određenije, L.A.E. je kao interdisciplinarna umjetnička udruga osnovana na tragu *underground* kulture 80-ih, kako su i pojasnili u svom programatskom tekstu *Umjetnički credo L.A.E.*, publiciranom prigodom predstavljanja u zagrebačkom Muzeju suvremene umjetnosti 1992. godine na poziv Davora Matičevića (usp. *Labin Art Express: 1992 – 2012*)³.

Tako je, kako je to u uvodniku istaknuto, kamen temeljac L.A.E. postavljen u derutnom i napuštenom rudarskom objektu spojenom na podlabinski šoht zvanom Lamparna. Pritom često ističu kako su programi u Lamparni započeli još 1992. godine kada je L.A.E. ušao u bivše rudarske zgrade u centru Labina kada pokreću i vlastitu radio stanicu Radio L.A.E. kojoj je već 1996. godine oduzeta koncesija „zbog toga što su previše europska, a premalo hrvatska postaja“. Temeljni projekt tog *underground* kolektiva projekt *Underground City XXI*. – osnivanje podzemnoga labinskoga kulturnoga grada kao alternativu postojećem, nadzemnom, heteronomnom Labinu. Naime, temeljni program grupe Labin Art Expressa čini pretvorba bivšeg rudnika ugljena u (Pod)Labinu (Pozzo Littorio) i Raši (Arsia), kako navode, „jednog od najvećih tehnoloških dostignuća na području rudarenja u svijetu s početka 20. stoljeća, u futuristički podzemni grad, urbano-društvenu skulpturu u neprestanom stvaranju“. O fizičkoj se realizaciji projekta počelo razmišljati, kako to često ističe Dean Zahtila tek nakon što je Rudarsko-geološko-naftni fakultet iz Zagreba po narudžbi Istarske županije tijekom 2000. godine završio studiju o izvedivosti projekta, koja je potvrdila da umjetnička utopija može postati i realnost. Osnovna je ideja tog projekta sačuvati

³ Bilo je to ujedno prvo javno samopredstavljanje L.A.E.-a i KuC-a Lamparna, odnosno, kao što je dokumentirano u monografiji: „Kroz instalacije, performanse, dramske prikaze, izložbe i projekcije, procesiju 'rudara' Zagrebom, glazbu sopaca te istarski gastro-happening, zbog kojeg je čitav event završio partijanem u prepunom Muzeju do ranih jutarnjih sati – simulirana je ideja transformacije baštine bivših istarskih ugljenokopa Raša u Podlabinu u suvremeni kulturno-umjetnički kompleks pod nazivom KuC Lamparna“ (*Labin Art Express: 1992 – 2012: 61*).

četiristogodišnju tradiciju rudarenja transformacijom industrijsko-povijesne baštine u avangardni umjetnički projekt, kulturno-turističku atrakciju od svjetskog značaja, tj. stvaranje pravog grada 150 m ispod površine zemlje – u podzemnim halama i tunelima, isklesanim u živoj stijeni, koji spajaju Labin, Rašu, Plomin i Rabac, i to s ulicama, barovima, galerijama, bazenima, igralištima za djecu, trgovinama, restoranima, Muzejom rudarstva i industrije Istre. Ukratko, projekt *Podzemni grad XXI*. formalno je započet 1998. otvaranjem Kulturnog centra Lamparna – budućega ulaza u Podzemni grad, tj. čekaonici za lift koji će nas odvesti 150 m ispod površine zemlje.

Foto 2: L.A.E. 12. rujna 1998. u sklopu bivšeg industrijskog kompleksa labinskog rudnika otvara Kulturni centar Lamparna (KuC) kao prvi nezavisni i međunarodni kulturni centar u RH

Paralelizam: Varaždin – Osijek

Zamjetno je da su iste godine (2001.) u RH pokrenuta dva festivala performansa – riječ je o Danu (kasnije Danima) performansa u Varaždinu kao i o osječkom Performance Art Festivalu⁴. Što se tiče Varaždina, projekt je iniciran kada je HDLU Varaždin preuzela i ponovo aktivirala

⁴ Točnije, te je zaista povoljne godine za izvedbenu scenu u RH pokrenuto još nekoliko festivala (UrbanFestival u Zagrebu i StreetArt Festival u Poreču), no ovom prigodom dokumentiram samo priču o varaždinskoj i osječkoj sceni s obzirom da su sustavno od 2001. godine posvećene umjetnosti performansa.

grupa mlađih umjetnika: uz Ivana Mesekea, tu su bili Darwin Butković i Alen Novoselec (usp. Mesek 2013: 40 – 41). Prve godine organizirali su projekt *Utisak-Otisak* gdje su na dva tjedna pozvali inozemne autore da u Varaždinu realiziraju projekte potaknute samim gradom. U sklopu te manifestacije organizirali su i „maraton dan“ performansa, gdje su željeli predstaviti hrvatsku scenu performansa, a i samu formu performansa legitimirati u Varaždinu. Bio je to čin da i oni, koji djeluju u Varaždinu, a bave se performansom, dobiju svojevrsnu podršku. I nadalje Mesekovim određenjem: „Simptomatično je da su tu ulogu preuzeli upravo umjetnici, a ne muzeji, institucije u kulturi“ (Mesek 2013: 40 – 41).

Tako su 14. Dani performansa (u organizaciji Galerijskog centra Varaždin, Varaždin, 11 – 14. lipnja 2015.) održani na vrlo jaku temu – *Rušenje zida* u koncepciji povjesničara umjetnosti i kustosa Branka Franceschija, ili kao što bi moćno rekla Dunja Knebl – „Ne dam bedemu da mi uzme energiju“. Naime, Festival je otvorio pitanje o fizičkim i mentalnim bedemima kojima se suočavamo kao individue bez moći pred individuama s bilo kojom vrstom opasne moći, jer moć mijenja i poziciju tijela, moć mijenja i izgovor riječi, ukratko, moć mijenja, hoćemo-nećemo individuu, i to je i više nego stravična pozicija s kojom se suočavamo kad nam susjed/ica dobije poziciju moći, s optikom podizanja novih EU žičanih zidova (žilet-žica) prema Istoku. Završno, što se tiče ovogodišnjih (2015.) varaždinskih Dana performansa, zadržala bih se na ljudsko-životinjskom projektu *Toward Europe* Hrvoja Cokarića (Split) koji je zajedno s Vanjom Pagarom predstavio u subotu ujutro na varaždinskoj tržnici, a kojim nastoji, kako je to pojasnio „asimilirati istinske umjetnike i životinju kojoj prijeti izumiranje na njezinom prirodnom staništu (a sve uz pomoć visoke tehnologije), u kreativnu radnu jedinicu koja je sposobna vršiti pozitivan utjecaj na svoju okolinu“. Riječ je o performansu *Izvoz* u sklopu navedenoga projekta koji su uz spomenute umjetnike izveli i dva varaždinska magarca – Jura i Ferdo, promovirajući magareći izmet kao autohtoni hrvatski proizvod za izvoz. Tako u tome projektu magarci-umjetnici i njihovi ljudske kolege/ice-umjetnici, kako ističe Hrvoje Cokarić, postaju ultimativni suprematisti, „oni koji će pružiti otpor svijetu koji smo sami stvorili a koji nas želi uništiti“ (manifest *Sivo na sivom – ultimativni suprematisti*). Upravo kao što je magarac Travelera iz 1922. godine postao naš prvi magarac dadaist, za neke i *zenitist*, a za neke povjesničare umjetnosti i futurist. Možda ipak konstruktivist... No, bitno je da je avangardist.

Što se pak tiče osječkoga Performance Art Festivala, 2015. godine održan je po petnaesti put, i to prije svega i samo zahvaljujući srčanom angažmanu Ivana Faktora i Ane-Marije Koljanin, koji se za osječko izdanje performansa jednako tako bore kao i Ivan Mesek za varaždinske Dane performansa, oformljene iste (2001.) godine. Ukratko, ovogodišnji 15. PAF svojim dvodnevnom re/prezentacijama izvedbe bivanja pridonio je osjećaju zajedništva i djelovanja u RH fragmentiranom kolektivu koji je rascijepljen na niz stranaka, opcija, agresivnih pogleda na svijet...

Foto 3: Hrvoje Cokarić i Vanja Pagar: *Izvoz*, Dani performansa, Varaždin, 2015

MMC Palach (Rijeka) + ARL (Dubrovnik)

Slobodno možemo reći da se od 1997. do 2008. godine, kada riječki Klub Palach djeluje pod vodstvom uprave Multimedijalnoga centra d.o.o., tvrtke uz koju se često veže pojam „poduzeće u kulturi“ i njegova voditeljja Damira Čargonje Čarli, radilo o izvedbenom centru akcija i performansa (usp. Čargonja 2006: 3 – 6, 2012/2007: 84 – 109). Tako Dani performansa MMC-a održani 2014. godine okupili su neprilagođenu riječku struju koja se nakon zatvaranja MMC-a Palach nekoliko godina okupljala u KUNS-u (Klub umjetnika na Sušaku) da bi nakon zatvaranja i tog kluba 2013. godine bila potpuno – ako se može tako dobrohotno reći – delokalizirana. Naime, Dani performansa MMC-a⁵ manifestacija je periodičnoga tipa koja

⁵ Više o Danima performansa MMC-a 2014. godine usp. <http://www.mmsu.hr/-Default.aspx?art=677>

je nastala spontano u doba djelovanja Galerije O.K. u prostoru riječkoga Kluba Palach koji je MMC vodio od 1998. do 2008. godine.

Ovom prigodom zadržat ću se na performansu *DIESELL* (Dani performansa MMC-a, Rijeka, 2014.) multimedijalnoga umjetnika Damira Stojnića. Naime, ako nisu performansi alkemijskoga formata koji detektiraju *nigredo* stanje svijesti, onda je riječ o političkim performansima Damira Stojnića, odnosno ovoga puta o performansu *DIESELL*, što ga je toga oblačnoga riječkoga poslijepodneva izveo na Korzu, i to kao juriš na sve bankomate koji su instalirani u centru Rijeke. Odnosno umjetnikovim pojašnjenjem:

„Izraženo samim naslovom DIESELL ime goriva s pridodanim L čita se i kao *umri – prodaj* (*die – sell*), zahtjev ili sugestija. Neologizam 'gastronekronomija' uključuje 1. gastronomiju kao oblik kultivirane, sladokusne konzumacije, 2. ekonomiju kao kultivirano otimanje za resurse i 3. nekronomiju koja je odavno postala znanost za sebe, u svojoj složenosti izrabljivanja mrtvih, od kopulacije do prodaje organa. 'Umri, pa prodaj' nadaje se kao oksimoron [...].“ Slijedi „jurišni“ opis performansa/akcije: naljepnicu uperenu protiv bankokracije – s natpisom „DIESELL ili gastronekronomija crnog. Barem dvije stvari povezuju kapitalizam, naftu i smrt: 1. crne su boje, 2. bujaju na leševima“ – Damir Stojnić lijepio je na sve bankomate uzduž Korza, i to bez policijske dozvole.

Što se tiče dubrovačke scene, svaka priča o dubrovačkoj sceni akcija performansa mora početi upravo Art radionicom Lazareti osnovanoj 1988. godine. Pritom je ARL 2007. godine pokrenula scenu Karantena kao program suvremenih izvedbenih umjetnosti, nezavisne produkcije i suvremenog plesa, i to nakon što su u razdoblju od deset godina (1996 – 2006.) i producirala i organizirala Karantena festival – festival nezavisne i suvremene izvedbene produkcije. U koncentriranom obliku, kako nadalje navode voditelji ARL-a, Karantena festival predstavljao je hrvatske nezavisne izvedbene produkcije suvremenog kazališta, plesa i performansa te u Dubrovnik dovodio i kvalitetna međunarodna gostovanja⁶.

⁶ Više o Art radionici Lazareti usp. <http://www.arl.hr/home/home.shtml> i Marjanić 2014 (dubrovačko poglavlje).

Foto 4: Dani performansa MMC-a, Rijeka, 2014., plakat

Zagreb, ATTACK! – završna kronotopska priča

Završno, što se pak tiče zagrebačke izvedbene energije devedesetih za ovu prigodu sističem energiju ATTACK! (Autonoma tvornica kulture) koji je osnovan listopada 1997. godine kao društveni i kulturni centar, a ideju privremenih autonomnih zona, prema zamislima Hackima Beya, demonstrirao je nizom akcija i događaja izvedenih na javnim prostorima grada. Tako u broju 9 *Newslettera Autonomne tvornice kulture* iz 1999. godine navedeno je kako je ATTACK! od listopada 1997. organizirao 82 performansa, od kojih je 51 izveden u okviru FAKI-ja (Festival alternativnog kazališnog izričaja) te nekoliko uličnih performansa, inicijativa, kojima nije poznat broj⁷. Ujedno od samih početaka ATTACK! društveni aktivizam prezentira kroz umjetnost te povjesničar umjetnosti i kustos Tihomir Milovac daje značajan prostor ATTACK!-ovoj sceni na 25. Zagrebačkom salonu. Osim toga bilo je tu mnoštvo *artivističkih* praksi (u smislu određenja *artivizma*, aktivističko-umjetničkih praksi kako ih je postavio Aldo Milohnić), posebice što se tiče prvih godina ATTACK!-a te bih ovom prigodom spomenula da je u organizaciji Igora Grubića, a u suradnji s ATTACK!-om, 10. srpnja 1998. ostvarena ulična manifestacija *Knjiga i društvo – 22%* (o kojoj smo prethodno govorili) kao zajednički

⁷ U tome smislu možemo govoriti o *izvedbi grada*, o gradu po sebi kao izvedbi (Whybrow 2014: 2) čemu je ATTACK! krajem devedesetih snažno pridonio. Više o ATTACK!-u usp. monografiju *Naša priča: 15 godina ATTACK!-a: Autonoma tvornica kulture* 2013.

istup-reakcija tridesetak umjetnika zbog PDV-a na knjige. Bila je to ujedno prva kolektivna *art*-akcija u RH.

Foto 5: Anonimni [Igor Grubić]: *Bez naziva* (foto: Boris Cvjetanović); *Knjiga i društvo – 22%* (10. srpnja 1998., Cvjetni trg, Zagreb) kao zajednički istup-reakcija tridesetak umjetnika zbog PDV-a na knjige. Prva kolektivna *art*-akcija u RH

Kraj/h: punk Zagorka

Ukratko, u suodnosu umjetnosti performansa/akcija i društvenoga angažmana nastojala sam pratiti koliko su se otvorile nove fronte i oaze svijesti. Odnosno moćnom detekcijom Borisa Groysa: „Danas živimo pod iluzijom mira i slobodnoga tržišta kao što se živjelo krajem 19. stoljeća, prije Prvoga svjetskoga rata. Naš sadašnji način života vrlo je sličan drugoj polovici 19. stoljeća: masovna kultura, zabava umjesto visoke kulture, terorizam, zanimanje za seksualnost, kult celebrityja, otvoreno tržište itd. Prije pojave imperijalne Njemačke svi su na Zapadu vjerovali da je riječ o zanimanju za kapitalizam, iako su u Njemačkoj svi znali da se radi o pripremama za rat. I to je upravo ono što će se dogoditi u doglednoj budućnosti“ (Groys 2013). Anglocentrizam i eurocentrizam u punom ne/djelu.

Alexandar Bard i Jan Söderqvist savršeno su detektirali ovo doba kao doba netokracije sa sustavom vladanja totalističkoga mišljenja čija je bitna značajka antropocentrički svjetonazor. Apsolutna dominacija specizma. Jeffrey Grupp naziva ga pak korporatizmom s odrednicom 2008. godine kao njegove treće, najžešće, najmračnije faze. Pierre Clastres određuje ga kao dobrovoljno sužanjstvo dugoga trajanja s obzirom na paradigmu Države, dakle, od početka državotvornoga koncepta. Duhovnopovijesna perspektiva koristi nešto blaže, spiritualnije odrednice.

O svemu tome svjedoči i nedavni (2015.) protuprosvjed Njeca Hranjeca, frontmena punk mašine Abergaz, koji je u Savskoj 77 (Zagreb) 15 sati i 15 minuta čitao Zagorkin roman *Tajna Krvavog mosta*. Osobno mi je zanimljivo što je umjetnik-protuprosvjednik, ili kako bi ga odredio Aldo Milohnić – „artist“, navedeni „književničko-mirotvorni performans“, artističku akciju odredio kao društveni eksperiment. Odnosno kao što je sâm kolega punker naveo da je odabrao navedeni Zagorkin roman jer je povezan s tematikom događaja koji dokazuje besmisao sukoba kmetova (dvije sukobljene strane gloženja) zbog interesa vlastelina – danas Sabora i Pantovčaka koji u međuvremenu odlaze na zajednička poslovna putovanja u korporativna sjedišta EU⁸.

LITERATURA

- Cvek, Koroman, Remenar, Burlović 2013:** Cvek, Sven, Boris Koroman, Sunčica Remenar i Sanja Burlović. *Naša priča: 15 godina ATTACK!-a: Autonomna tvornica kulture*. (ur. Sven Cvek, Boris Koroman, Sunčica Remenar i Sanja Burlović). Zagreb: Autonomni kulturni centar, 2013.
- Čargonja 2006:** Čargonja, Damir. Riječke devedesete. // *Riječke devedesete*. (tekst: Branko Cerovac ... et al.). Rijeka: MMC, 2006, 3 – 6.
- Čargonja 2012:** Čargonja, Damir. Sve što ste ikada željeli znati o Palachu. (Razgovarao Robert Paulić). // *Fantom slobode* № 1, 2012 (2007), 84 – 109.
- Groys 2013:** Groys, Boris. 2013. Remembrance of Things Past: An Interview with Boris Groys. (Razgovarala Ross Wolfe). *Platypus Review* 54 (<http://platypus1917.org/2013/03/01/remembrance-of-things-past-an-interview-with-boris-groys/>).
- Grubić 1998:** Grubić, Igor. *Knjiga i društvo 22%. Umjetnost i aktivizam*. Zagreb: Autonomna tvornica kulture, 1998.

⁸ Više o navedenom protuprosvjedu usp. npr. <http://lupiga.com/vijesti/eksperiment-u-savskoj-treba-njega-pitati-gdje-mu-je-otac-bio-91>

- Ilić 1988:** Ilić, Nataša. Umjetnost i aktivizam. // *Knjiga i društvo* 22%. *Umjetnost i aktivizam*. Zagreb: Autonomna tvornica kulture, 1998, 8 – 19.
- Jerman 2002:** Jerman, Željko. Crveni i Crni Peristil. // *Jutarnji list*, 3. kolovoza 2002, 36.
- Marjanić 2014:** Marjanić, Suzana. *Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas*. Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, Bijeli val: Školska knjiga, 2014.
- Mesek 2011:** Mesek, Ivan. Aktivizam: slučaj Varaždin. // *Kazalište: časopis za kazališnu umjetnost*, № 47/48, 2011, 84 – 89.
- Mesek 2013a:** Mesek, Ivan. Zazivajući vremena kad nećemo posmrtno slaviti umjetnike. (Razgovarala Suzana Marjanić). // *Zarez*, № 373 – 374, 19. prosinca 2013, 40 – 41.
- Mesek 2013b:** *Varaždin. Stop. 2001 – 2012. Stop. Performansi. Stop. Slijedi promjena*. (ur. Ivan Mesek). Varaždin: Galerijski centar Varaždin, 2013.
- Milohnić 2009:** Milohnić, Aldo. *Teorije sodobnega gledališča in performansa*. Ljubljana: Maska, 2009.
- Milohnić 2011:** Milohnić, Aldo. Artivizam. *Kazalište: časopis za kazališnu umjetnost*, № 47 – 48, 2011, 66 – 79.
- Mouffe 2008:** Mouffe, Chantal. 2008. Umjetnički aktivizam i agonistički prostori. // *Operacija: Grad. Priručnik za život u neoliberalnoj stvarnosti*. (ur. Leonardo Kovačević, Tomislav Medak, Petar Milat, Marko Sančanin, Tonči Valentić, Vesna Vuković). Zagreb: Savez za centar za nezavisnu kulturu i mlade, Multimedijalni institut, Platforma 9,81 – Institut za istraživanja u kulturi, BLOK – Lokalna baza za osvježavanje kulture, SU Klubtura/ Clubture, 2008, 220 – 227.
- Whybrow 2014:** Whybrow, Nicolas. Writing Performing Cities: An Introduction. U: *Performing Cities* (ur. Nicolas Whybrow). Palgrave Macmillan, 2014, 1 – 18.
- Zahtila 2013:** Zahtila, Dean. *Labin Art Express: 1992. – 2012*. (predgovor Viktor Zahtila, pogovor Branko Franceschi; autori fotografija Rajko Tasić... et al.). Labin: Labin Art Express XXI, 2013.